

ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ. РЕЦЕНЗІЇ

*Анжеліка Яновець
(Луцьк)*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИКА У СТАНІ ЕМОЦІЙНОГО НАПРУЖЕННЯ

Анотація: Досліджуються психолінгвістичні маркери стану емоційної напруженості мовця в англomовному політичному діалогічному дискурсі. Для аналізу дискурсивної структури пропонується послуговуватися методом психолінгвістичного текстового аналізу, спрямованого на виявлення способів вербалізації мовцем своєї думки.

Ключові слова: *англomовний політичний діалогічний дискурс, психолінгвістичний маркер, стан емоційної напруги, метод психолінгвістичного текстового аналізу.*

Аннотация: Исследуются психолингвистические маркеры состояния эмоционального напряжения говорящего в англоязычном политическом диалогическом дискурсе. Для анализа дискурсивной структуры предложено использовать метод психолингвистического текстового анализа, направленного на изучение способов вербализации говорящим своей мысли.

Ключевые слова: *англоязычный политический диалогический дискурс, психолингвистический маркер, состояние эмоционального напряжения, метод психолингвистического текстового анализа.*

Abstract: The article is focused on the analysis of psycholinguistic markers of English speaking politician's discourse in the state of emotional stress. The author proposes to study the discourse structure by psycholinguistic text analysis aimed at revealing speaker's ways of verbal representation of his/her thought.

Key words: *English political dialogical discourse, psycholinguistic marker, state of emotional stress, method of psycholinguistic text analysis.*

Актуальність дослідження. Когнітивно-комунікативна парадигма сучасного мовознавства як домінантна перспектива лінгвістичних досліджень у ХХІ столітті [18, с. 202] стимулює пошук проявів у дискурсах результатів взаємодії пізнавального й емоційного

начал індивіда в комплексі з його конативними рисами. Отже, бурхливий розвиток когнітивно-прагматичного підходу до аналізу вербалізованого продукту мисленнєвої діяльності мовця спонукає дослідника-лінгвіста до вивчення не лише поверхової мовної матерії, а й мозкових процесів продуцента, спрямованих на обробку розмаїтого потоку інформації, з якого необхідно вилучити цінні для експерта дані щодо взаємозалежності когніції й емоцій мовця.

Питанням функціонування мовної свідомості в емоційно нестабільних умовах присвячено небагато праць у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві. Здебільшого праці групуються навколо прикладного напрямку, зокрема концепції „лінгвістики емоцій”, яка реалізується в концептах й емотивних мовленнєвих актах [17]. У цьому напрямі виділимо доробки А. Вежбицької, О.П. Воробйової, С.В. Гладь, Дж. Ейтчисон, І.І. Мац, Г.І. Харкевич, В.І. Шаховського та ін. [2; 3; 11; 16; 17; 19; 22]. Серед помітних психолінгвістичних досліджень у цій галузі слід виокремити праці В.П. Беляніна, С.В. Засєкіна, Е.Л. Носенко, Ч. Осгуда, В.Ф. Петренка та ін. [1; 5; 12; 13; 20]. Спільна думка дослідників зведена до того, що вивчення емоційного аспекту мовної особистості вимагає врахування питання засобів вербальної реалізації емоцій, що виводить лінгвістику емоцій за межі мовознавства.

Об'єктом цього дослідження є англomовний політичний діалогічний дискурс, зокрема тексти інтерв'ю Леррі Кінга з політиками на каналі CNN, *предметом* – психолінгвістичні маркери перебування мовця-політика в стані емоційної напруги. *Мета* полягає в установленні психолінгвістичних закономірностей структурування політичного дискурсу мовця у стані емоційної напруги на основі методу психолінгвістичного текстового аналізу.

Постановка проблеми й виклад основного матеріалу. Для реалізації мети й реалізації завдань нашого дослідження використовуватимемо психолінгвістичні методи аналізу текстів. Як уважає В.В. Левицький, ці методи є одними з найнадійніших інструментів об'єктивного аналізу мовних явищ [9]. Провідним методом у цьому дослідженні обраний психолінгвістичний текстовий аналіз (ПЛТА), застосування якого у лінгвістичних, психолінгвістичних та перекладознавчих студіях обґрунтовано в працях С.В. Засєкіна [4; 5]. ПЛТА зорієнтований на вивчення стильових характеристик особливостей прояву авторського „я” у

породжуваному ним мовленні. До уваги беруться такі мовленнєві (текстові) параметри: показник обсягу тексту в реченнях, їхній середній розмір; коефіцієнти лексичної різноманітності й щільності; коефіцієнт агресивності/дієслівності; індекси логічної зв'язності й локальної когерентності тексту; індекси читабельності тексту, а також його прагматичної маркованості [6].

Усі наведені вище показники здатні відображувати зв'язок між особливостями інтелектуальної сфери вербального інтелекту чи різку зміну емоційного стану [8]. Так, існує негативний кореляційний зв'язок між збільшенням ступеня емоційності мовлення та обсягом висловлювання: що емоційніший мовець, то коротші висловлювання він/вона породжуватиме.

Коефіцієнт лексичної різноманітності (щільності) є одним із найпотужніших у психолінгвістичній діагностиці тексту. Як зазначає Г.Г. Почепцов, завдяки його встановленню в мовленні людини експерт може виявити, серед іншого, психопатологію, наприклад шизофренію, а також схильність до неї [14]. За нашими даними, зниження ступеня лексичного розмаїття у дискурсі є маркером виведення мовця зі стану емоційної рівноваги. Формула, за якою встановлюємо згаданий коефіцієнт, виглядає так:

$$KLP = \frac{N_{\text{різних слів}}}{2 N \text{ всіх слів}} * 100 \%$$

Коефіцієнт дієслівності, який у наукових джерелах подекуди має назву „індекс агресивності” [8], являє собою відношення між кількістю дієслів і дієслівних форм (дієприкметників та дієприлівників) та загальною кількістю всіх слів:

$$KD = \frac{N_{\text{дієслів}}}{N \text{ всіх слів}} * 100 \%$$

Високий коефіцієнт агресивності свідчить про високу емоційну напруженість тексту, динаміку подій, нестабільний емоційний стан автора під час породження мовлення.

Коефіцієнти логічної зв'язності, а також локальної когерентності враховують когезію на рівні (складного) речення й когерентність

усього тексту, вираховуючись за формулою співвідношення загальної кількості службових слів (сполучників і прийменників) та дискурсивних маркерів локальної когерентності до загальної кількості речень. Для першого показника величина в межах одиниці засвідчує досить гармонійне співвідношення службових слів та синтаксичних конструкцій у тексті, тобто є маркером емоційного балансу, тобто спокійного й урівноваженого мовця:

$$K \text{ лог. зв'язн.} = \frac{\text{служб. слів}}{3 N \text{ речень}}$$

Різке відхилення другого показника в бік зменшення також може слугувати індикатором зростання емоційної напруги співрозмовника, оскільки в нормі дискурс повинен мати збалансоване вживання засобів зв'язності й цілісності:

$$K \text{ лок. когер.} = \frac{N \text{ ДМ}}{N \text{ речень}}$$

Коефіцієнт прагматичної маркованості (у психологічних працях – *емболії* (від мед. ембола – закупорка кровоносної судини)) тексту є наступним параметром, який дає змогу говорити про зміну емоційного стану мовця. Цей показник становить співвідношення загальної кількості прагматичних маркерів, серед яких мовні одиниці, що не містять семантичного навантаження в тексті, до загальної кількості слів у реченні. До складу прагматичних маркерів належать вигуки, вставні слова (сполучення), вульгаризми, нерелевантні повтори, дискурсивні маркери глобальної когерентності, проте не належать маркери локальної когерентності, оскільки радіус їхньої дії поширюється на два суміжні речення (висловлювання).

Зауважимо, що на противагу згаданим вище двом показникам, індекс прагматичної маркованості показує стан емоційної напруги мовця лише за умови його збільшення. Отож він негативно корелює з показниками вербальної креативності й ступенем емоційного збудження мовця, даючи також уявлення про загальну культуру мовлення:

$$K_{PrM} = \frac{N_{PM}}{N_{\text{усіх слів}}} * 100\%.$$

Ще одним параметром, яким послуговуємося при вивченні психолінгвістичних рис дискурсу англомовного політика, є коефіцієнт або індекс читабельності тексту (ІЧТ). Він демонструє ступінь зрозумілості для читача (слухача) інформації. Серед найвідоміших ІЧТ назвемо ARI (Automated Readability Index), розроблений американськими вченими Е. Смітом та Р. Сентером (1967), а також Індекс туманності Ганнінга (Gunning Fog Index) та формулу Флеша (Flesch Reading Ease test) авторів Р. Ганнінга та Р. Флеша відповідно. Перевагою першого, поряд із двома останніми, є те, що він не залежить від конкретної мови автора тексту-дискурсу, оскільки бере до уваги не склади, а співвідношення знаків у слові та кількості речень. Наведімо його формулу:

$$ARI = \frac{4.71c}{w} + \frac{0.5w}{s} - 21.43$$

де c – друкований знак; w – слово; s – речення. Зауважмо: що вищий цей ІЧТ, то складніший текст для розуміння аудиторією.

ІЧТ при аналізі політичного діалогічного дискурсу дає змогу лінгвісту з'ясувати спосіб вербальної поведінки продуцента за несприятливих психологічних умов: наскільки спрощений (стереотипізований) чи ускладнений для інтерпретації дискурс політичного діяча. Нами виявлений позитивний кореляційний зв'язок між ІЧТ та коефіцієнтом логічної зв'язності.

Для перевірки вірогідності одержуваних даних методикою ПЛТА доцільно застосовувати на основі зіставлення лінгвальних рис дискурсу англомовного політика в нормі й у стані емоційної напруги. Останній, за даними нейролінгвістичних досліджень [10; 21], викликаний домінуванням під час мовлення правої півкулі головного мозку. Провідними прагматичними чинниками тимчасового „вимкнення” лівої півкулі мозку, в ділянках якої локалізуються мовленнєві зони Брока й Верніке, як свідчить наш аналіз, є такі:

а) викриття інтерв'юером сказаної співрозмовником безпосередньо перед тим неправди, наслідком чого є розгубленість політика;

б) раптово нав'язана інтерв'юером „незручна” для політика тема для подальшого обговорення;

в) часте невмотивоване розвитком теми переривання інтерв'юером мовлення запрошеного до студії політика.

Такі комунікативні тригери у розмові, що свідчать про порушення „принципів кооперації” Грайса в комунікативній взаємодії, здатні спричинити надмірне хвилювання політика й спонукати його перехід у емоційніший режим спілкування. Серед досліджених 45 фрагментів тридцяти текстів інтерв'ю Леррі Кінга із політиками на каналі CNN, де зафіксовані маркери емоційної напруги, у майже третині випадків (14 уривків) причиною цього є неправдиві свідчення політика, про що Л. Кінг прямо або опосередковано повідомляє співрозмовника. П'ята частина прикладів припадає на чинник „незручної” теми; п'ятнадцять відсотків (7 прикладів) – спричинені перериваннями. У решті прикладів тригери стану емоційної напруги виявились імпліцитними (вербально невираженими).

Як зазначають дослідники, для дискурсу мовця в зазначеному стані характерні трансформації на рівні граматики й лексики. Так, у граматичному плані збільшується питома вага повнозначних слів, фіксуються повтори, спрощення синтаксичних конструкцій. У лексичному плані простежується зниження розмаїття лексики (коефіцієнт лексичної різноманітності), стереотипізація, збільшення кількості помилок, в цілому – дестабілізація мовної свідомості. У семантичному плані в мовленні з'являються слова, які лінгвісти кваліфікують як сугестогени або семантично дифузну лексику [7; 15].

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Результати психолінгвістичного аналізу текстів інтерв'ю з англомовними політиками, які перебувають у стані емоційної напруги, дають змогу твердити про трансформації дискурсу мовця, які спричинені такими найтипівішими чинниками: викриттям інтерв'юером сказаної співрозмовником безпосередньо перед тим неправди, наслідком чого є розгубленість політика; раптовим нав'язуванням інтерв'юером „незручної” для політика теми для подальшого обговорення; частим невмотивованим розвитком теми переривання інтерв'юером мовлення запрошеного до студії політика.

Наслідком таких комунікативних кроків із боку інтерв'юера є зміни у мовленні політика, зокрема такі: довжина висловлювань

зменшується, їм властивий спрощений синтаксис; комунікативні внески політиків мають низькі індекси лексичної різноманітності та щільності, а також логічної зв'язності й локальної когерентності, проте високі показники прагматичної маркованості, повторів і т.ін. Серед перспектив подальшого дослідження вбачаємо можливість вивчення дискурсу змінених станів свідомості в художніх текстах, текстах ЗМІ, блогосфері й соціальних мережах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белянин В. П. Психолінгвістика / Валерій Павлович Белянин. – М. : Флінта, 2008. – 232 с.
2. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата / Ольга Петровна Воробьева. – К. : Вища школа, 1993. – 200 с.
3. Гладько С. В. Эмотивизм художественного текста: семантико-когнитивный аспект (на материале современной англоязычной прозы) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / С. В. Гладько. – К., 2000 – 20 с.
4. Засекін С. В. Психолінгвістичні аспекти перекладу / Сергій Васильович Засекін. – Луцьк : ВІЕМ, 2006. – 144 с.
5. Засекін С. В. Універсальні стратегії перекладу художнього тексту: досвід емпіричного психолінгвістичного дослідження / С. В. Засекін // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия : Филология. Социальные коммуникации. – Т. 24 (63). – № 4. – Ч. 2. – Симферополь, 2011.
6. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика : навч. посібник / Лариса Володимирівна Засекіна, Сергій Васильович Засекін. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 188 с.
7. Ковалевська Т. Ю. Психолінгвістичні особливості політичного дискурсу / Т. Ю. Ковалевська // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2001. – Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – С. 237–242.
8. Крылов А. А. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / А. А. Крылов, С. А. Маничев. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
9. Левицкий В. В. Семасиология / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2006. – 512 с.
10. Лурия А. Р. Язык и сознание / Александр Романович Лурия / под ред. Е. Д. Хомской. – 2-е изд. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1998. – 336 с.
11. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі

- англійської мови) / І. І. Мац // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2003. – № 11. – С. 181–183.
12. Носенко Э. Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Элеонора Львовна Носенко. – Днепропетровск : Изд-во Днепр. ун-та, 1975. – 132 с.
  13. Петренко В. Ф. Психосемантика сознания / В. Ф. Петренко. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. – 208 с.
  14. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Георгій Георгійович Почепцов. – К. : КНУ, 1999. – 308 с.
  15. Станкевич Ю. В. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Юлія Володимирівна Станкевич. – Одеса, 2011. – 22 с.
  16. Харкевич Г. И. Отображение состояния тревоги персонажа в англоязычной художественной прозе: семантико-когнитивный и нарративный аспекты : автореф. дисс. на соискание наук. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / Галина Илиодоровна Харкевич. – К. : КНЛУ, 2007 – 22 с.
  17. Шаховский В. И. Эмоции как объект исследования в лингвистике / В. И. Шаховский // Вопросы психолингвистики. – Вып. 9. – М. : Ин-т языкознания РАН, 2009. – С. 29–42.
  18. Шевченко И. С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике / И. С. Шевченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Константа, 2004. – № 635. – С. 202–205.
  19. Aitchison J. Words in the mind: an introduction to the mental lexicon / Jean Aitchison. – Oxford : Basil Blackwell, 1987. – 158 p.
  20. Osgood, Ch. The measurement of meaning / Ch. Osgood, G. Suci, P. Tannenbaum. – Urbana, 1957. – 520 p.
  21. Sperry, R.W. Hemisphere deconnection and unity in conscious awareness / R. W. Sperry // American Psychologist. – 1968. – Vol. 23 (10). – P. 723–733.
  22. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals (Studies in Emotion and Social Interaction) / Anna Wierzbicka. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 361 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. CNN Larry King Live. [Electronic resource] – Access mode : <http://larrykinglive.blogs.cnn.com/category/larry-king-live/>.

Юлія Черення